

3. Косач Г.Г. Саудовская Аравия: «религиозное государство» или «государственная религия». *Религия и общество на Востоке* / отв. ред. А.В. Сарабьев; Институт востоковедения РАН. Москва: ИВ РАН, 2017. Вып. I. 290 с. С. 7-50.

4. About the UAE. URL: u.ae/en/about-the-uae

5. Посольство Об'єднаних Арабських Еміратів в Україні. *United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation*. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/uk-UA/Missions/Kiev/The-UAE>

Є.В. Сафар'янс

к.і.н., науковий співробітник

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРАКТИК САМОПРОГОЛОШЕНОЇ «НАГІРНО-КАРАБАСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ»

У тезах автор намагається визначити особливості зовнішньополітичних практик самопроголошеної т. зв. «Нагірно-Карабаської Республіки» (НКР). Охарактеризовано причини орієнтування НКР в своїй «зовнішньополітичній стратегії» на Вірменію та Росію. Проаналізовано мотиви Російської Федерації щодо підтримки НКР й інших квазідержав регіону, а також роль у цьому процесі «Співдружності незвизнаних держав» (СНД-2).

Ключові слова: Росія, Вірменія, НКР, квазідержава, СНД-2.

The Features of the Foreign Policy Practices of the Self-Proclaimed "Nagorno-Karabakh Republic"

In the theses the author tries to determine the features of foreign policy practices of the self-proclaimed so-called "Nagorno-Karabakh Republic" (NKR). The reasons for the NKR's orientation in its "foreign policy strategy" to Armenia and Russia are described. The motives of the Russian Federation to support the NKR and other quasi-states of the region, as well as the role of the Commonwealth of Unrecognized States (CIS-2) in this process are analyzed.

Key words: Russia, Armenia, NKR, quasi-state, CIS-2.

Республіка Арцах або ж Нагірно-Карабахська Республіка була проголошена 2 вересня 1991 р. на обласній сесії Ради народних депутатів Азербайджанської РСР. 10 грудня 1991 р. на референдумі 99,89% виборців підтримали це рішення, проте результати голосування визнала лише Вірменія. 6 січня 1992 р. прийнято декларацію «Про державну незалежність Нагірно-Карабаської Республіки» (скорочено – НКР). До проголошення НКР згадана область була складовою територією Азербайджану, саме це стало причиною вірмено-азербайджанської війни 1988-1994 рр., в якій де-факто РФ допомагала Вірменії. Перманентні зіткнення між обома сторонами виникають досі. Україна не визнає НКР і вважає ці землі територією Азербайджану.

ООН не могла визнати створені у такий спосіб квазідержави, саме тому Кремль в 1992 р. створив організацію для самопроголошених республік-«вигнанців» – Союз незнаних держав. Туди увійшли «Республіка Абхазія» (РА), «Республіка Південна Осетія» (РПО), «Нагірно-Карабаська Республіка» (НКР) та «Придністровська Молдавська Республіка» (ПМР) [3, с. 159-173].

22 листопада 2000 р. у т. зв. «столиці» ПМР – а фактично окупованому Росією молдовському місті Тирасполі – організовано нараду між т. зв. «міністрами закордонних справ» ПМР, НКР, РА та РПО, під час якого погодили створення консультативного органу СНД-2 – т. зв. «Рада міністрів закордонних справ». Сторони домовились, що такі з'їзди надалі відбуватимуться не рідше двох разів на рік [4, с. 48].

2-3 липня 2001 р. відбувся другий з'їзд «ради» у Степанакерті (т. зв. «столиці» НКР), під час якого був розроблений, узгоджений та прийнятий регламент організації. Під час з'їзду також обговорювали прийнятий 28 червня 2001 р. Державною Думою РФ у першому читанні закон «О порядку образования новых субъектов федерации», оскільки він, на думку учасників зустрічі, міг відкрити квазідержавам шлях входження до складу РФ. «Союз незнаних держав» впродовж років не подавав ознак життя, саме тому журналісти та експерти цілком закономірно охрестили переформатовану організацію такими прізвиськами з негативною коннотацією: «Союз маргіналів», «СНД для маргіналів» [2]. Самі учасники з'їзду також хотіли обрати якусь іншу назву. Було запропоновано назвати об'єднання НАТО-2 (НКР, Абхазія, Трансністрія (ПМР) та Осетія). Проте у пресі та публічному вжитку закріпилася нова назва – «Співдружність незнаних держав» (СНД-2). Після II з'їзду між квазідержавами почало налагоджуватись і «двостороннє співробітництво».

В складній ситуації опинився Азербайджан, влада якого мусила рахуватися не лише з військовим, політичним та економічним тиском РФ, але й потужними вірменськими діаспорами США, Франції та країн Близького Сходу, які також здійснювали фінансову та дипломатичну підтримку НКР.

Це надавало підстави для оптимізму ватажків НКР, які у період з 2002 по 2006 рр. були впевнені у тому, що їхня «республіка» невдовзі буде визнана міжнародною спільнотою. Наприклад, т. зв. «голова МЗС» НКР Арман Мелікян навесні 2005 р. в інтерв'ю зазначив: «Відбуваються зміни, котрі надалі можуть призвести до фактичної реалізації міжнародного визнання НКР, і ми намагаємося прискорити цей процес» [1].

В цей період вплив вірменської діаспори також сприяв спробам ватажків НКР відмежуватися від СНД-2 та надмірного російського впливу.

Так, на думку вірменського журналіста Самвела Мартиросяна, зустрічі членів СНД-2 майже завжди відбувались під патронажем Росії. В квітні 2005 р. він зазначив у статті: «Зовсім нещодавно подібна зустріч між

головами Абхазії, Південної Осетії і президентом РФ Володимиром Путіним відбулася в Сочі. Були аналогічні рандеву і в Москві. Ситуація же довкола Карабаху зараз така, що надмірна прив'язка Степанокерта до Москви – не настільки актуальна для влади НКР, як це було раніше. Більше того, у Карабасі зараз все більше роблять ставку на зближення з США та Євросоюзом, присутність котрих в регіоні постійно посилюється. Саме тому проведення «збалансованої» зовнішньої політики потребує від Степанокерта відмови від дій, котрі би занадто однозначно штовхали би НКР в обійми Росії». Також Самвел Мартиросян додав, що важливим «чинником є те, що на території НКР немає, на відміну від трьох інших невизнаних республік, миротворчих військ, і в цьому плані Карабах не залежить від третьої сторони (мається на увазі РФ – Є.С.)» [1].

Зовнішньополітична орієнтація самопроголошеної НКР продиктована її безпосередньою залежністю від Вірменії. У досліджуваній період вірменські війська, чиновники, політики перебували на території НКР, її економіка була нерозривно пов'язана з економікою Вірменії. Фактично ми можемо визначати статус НКР як маріонеткова квазідержавна на окупованих Вірменією територіях Азербайджану. З огляду на економічну та військово-політичну залежність Вірменії від РФ, НКР також мала високий ступінь залежності від РФ та відповідну зовнішньополітичну орієнтацію на Росію та інші самопроголошені республіки пострадянського простору. Після Другої Карабаської війни 2020-го р. Азербайджан повернув більшу частину окупованих територій під власний контроль, а самопроголошена НКР взагалі опинилася під контролем російських військ. Населення НКР має змішану ідентичність: попри самоусвідомлення себе вірменами, місцеве населення також вважає себе одночасно і «радянськими людьми», у переважній більшості говорить російською мовою, міста названі на честь вірменських більшовиків. Ці риси споріднюють НКР із іншими квазідержавами регіону.

У підсумку зазначимо, що втручання РФ в Першу Карабаську війну на боці Вірменії та НКР, посприяло їх зорієнтуванню в зовнішній політиці на Росію. Також вказано, що з ініціативи РФ створено Співдружність Невизнаних Держав (т. зв. СНД-2) – союз підтримуваних Росією квазідержав пострадянського простору, до якого впродовж тривалого часу входила НКР.

Використані джерела та література:

1. Нагорный Карабах не считает себя «непризнанным». URL: <https://www.rosbalt.ru/main/2005/04/21/205109.html#>.
2. СНГ для маргиналов. URL: https://www.ng.ru/cis/2001-08-09/1_marginal.html.
3. Сафар'янс Є.В. Квазідержави пострадянського простору: причини та передумови їхньої появи. *Історичні передумови становлення зовнішньополітичної орієнтації країн пострадянського простору: збірник наукових праць*. За заг. ред. канд. іст. наук,

доцента А.Г. Бульвінського. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. С. 159-173.

4. Сафар'янс Є.В. СНД-2 та російський чинник в зовнішній політиці невизнаних державних утворень на території колишнього СРСР. *Засади зовнішньої політики пострадянських країн: цивілізаційні, геополітичні та соціально-економічні аспекти: збірник наукових праць*. За заг. ред. канд. іст. наук, доцента А.Г. Бульвінського. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. С. 43-53.

Н.В. Залсток

к.і.н.,

завідувач відділу архівознавства

Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства

БРИТАНСЬКІ ТА РАДЯНСЬКІ РОЗВІДНИЦІ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Наукова розвідка присвячена порівнянню особливостей діяльності та побуту британських та радянських розвідниць у роки Другої світової війни з метою не лише поглибити наявні відомості щодо їхньої участі у війні, але і з'ясувати спільне та відмінне у політиці тоталітарних та демократичних режимів щодо її організації. Авторка констатує, що обидві країни мали чимало спільного у підготовці та залученні до оперативних завдань розвідниць. Водночас британський уряд приділяв більше уваги їхній якісній підготовці.

Ключові слова: жінки, розвідка, Велика Британія, Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), Друга світова війна.

British and Soviet Female Spies during World War II

The paper compares the peculiarities of the activities and life of British and Soviet women-spies during WWII to deepen the available information about their participation in the war and find out the common and different features in the policies of totalitarian and democratic regimes concerning it. The author states that both countries had much in common in the preparation and involvement of female spies in operational tasks. At the same time, the British government paid more attention to their good training.

Key words: women, Intelligence, Great Britain, Union of Soviet Socialist Republics (USSR), World War II.

Жінки від самого початку війни мали особливий статус у службах розвідки. Відповідно до культурних норм багатьох країн світу, вони зазвичай виконували ролі жертв на війні, а не агресорів. Тому противник набагато частіше втрачав пильність в жіночій компанії, ніж у чоловічій. У зв'язку з цим у 1939-1945 рр. різні держави, як з демократичними, так і з недомократичними режимами правління, залучали жінок до роботи у розвідці, щоб отримати важливу інформацію про стан справ в лавах ворога.